

Những người chân đất kéo đàn

Dàn nhạc của "những người chân đất" làng Then.

gọi điện nói đội văn nghệ làng Then có nhiều đổi mới thì tôi không thể đứng được. Thế rồi, tôi đã vượt hơn 60 km đường dài để tìm đến "Làng của những nhạc công nông dân".

Làng Then vốn thanh bình, yên ả được bao bọc bởi những cánh đồng xanh ngút ngát. Cùng với sự thanh bình với tiếng chim, cánh cò, làng còn có một thứ "đặc sản" nữa mà bất cứ người khách nào đến cũng được tiếp đón nồng nhiệt. Đó là tiếng đàn violon nhẹ nhàng, du dương, trầm lắng. Người ta chơi đàn một cách đam mê, bằng tất cả tấm lòng của tình bằng hữu, chủ và khách.

Có một thời, những người vợ, người mẹ của làng Then phải phát ngán vì "thú chơi đàn" của "những trụ cột" trong nhà. Ngay cả cụ Nguyễn Hữu Đưa, năm nay đã hơn bảy mươi tuổi, vì ham đàn quá mà có lúc các con phải gắt lên.

Còn trước đây, những người chơi đàn bị coi là dở, là khùng điên thì rất nhiều. Giữa làng quê, cuộc sống khó khăn, công việc đồng áng đôi khi bỏ bễ... chỉ vì không dứt nổi cây đàn khi đã trót đặt lên một bên vai. Sau rồi, chính những người than phiền ấy lại bị quyến rũ bởi tiếng đàn của những người chân đất trong làng mình, bởi vì người chơi đã biết "điều tiết" thời gian.

Người làng Then vẫn đùa nhau và tự hào rằng, làng của họ có những nghệ sĩ tay cây, tay đàn. Lúc mùa vụ đến, họ ra đồng, làm lụng để có những mùa tốt tươi. Buông tay cây, họ đặt violon lên vai, kéo những bản nhạc du dương trữ tình, trầm lắng, đau mà đẹp, như những nghệ sĩ chuyên nghiệp. Họ được bà con gần xa tặng danh hiệu "nghệ sĩ nông dân". Nghe thật oai!

Chúng tôi đến thăm cụ Nguyễn Hữu Đưa, người được coi là có công đầu trong việc đưa loại nhạc cụ này về với làng Then. Tuy tuổi đã cao, sức yếu, nhưng đôi mắt cụ còn tinh anh và giọng nói thì trầm ấm đặc biệt.

Cụ nói về khởi thủy của đội văn nghệ hiện nay của làng rằng: "Vào năm 1935, làng tôi đã có đội bát âm gồm bốn cụ già yêu thích âm nhạc. Ban đầu các cụ chỉ chơi để giải trí. Năm 1950 khi quân Pháp lập chốt ở xã Thái Đào cách làng tôi chừng 300 mét thì bốn cụ và một số thanh niên đã lập thành một đội văn nghệ, tuyên truyền, khơi dậy tinh thần yêu nước. Hòa bình lập lại, năm 1955 đội văn nghệ cử hai người trong đó có tôi ra Hà Nội đặt mua một số nhạc cụ như mandolin, sáo trúc, guitare, violon... để phục vụ luyện tập. Lúc này, đội văn nghệ của làng đã lên đến 40 người. Đàn violon là loại khó sử dụng. Đội phải lên Ty Văn hóa mời thầy về dạy. Giờ thì chàng trai năm nào đã thành cụ già 74 tuổi".

- Điều gì đã khiến các cụ, các ông ở làng này yêu violon đến thế? Tôi hỏi.
- Tình yêu thôi, chỉ có tình yêu mới làm cho con người ta đam mê và dám làm tất cả vì nó. Tôi là gã nông dân chính hiệu đấy, nhưng cứ bỏ cây bỏ cuốc ra là ôm lấy cây đàn. Đàn cho con cháu nghe, rồi bà nhà tôi cũng thích. Trước đó bà ấy đã kích lắm. Cứ ngồi đấy thì no bụng làm sao được. Giờ thì tất cả đã khác rồi.

ND - Bạn đã từng đến một ngôi làng mà người kéo violon là những người chân đất, quanh năm sống với ruộng đồng? Hãy đến với làng Then, xã Thái Đào, Lạng Giang (Bắc Giang) để biết thêm về những người nông dân không chỉ biết kéo cày mà còn biết kéo đàn.

"Quý tộc" nhà nông

Tôi đã nghe nói đến họ từ rất lâu rồi. Nhưng lần này, khi một người bạn

Đúng vậy, tình yêu âm nhạc của người dân bao năm vẫn không hề thay đổi. Nhiều gia đình bán cả trâu, bò, lợn... để tậu đàn về chơi. Người dân chuyền tay nhau đọc những cuốn sách dạy nhạc lý cơ bản. Những ngày đó thật vui, sau mỗi buổi đào ao, mương họ lại mang đàn ra kéo chơi. Rồi thì đi hết làng nọ đến làng kia biểu diễn, nhiều nơi xa hàng chục cây số. Ty Văn hóa sau này cử thầy Đỗ Bảo về dạy nhạc.

Năm 1962, 11 học trò của thầy Đỗ Bảo đã làm ngõ ngang ban giám khảo tại Liên hoan ca múa nhạc quần chúng phía Bắc với tiết mục Vũ khúc hoa sen. Sau đó, đội văn nghệ tạm thời bị chia rẽ vì có nhiều người phải gác cày và gác đàn... vào chiến trường. Ông Nguyễn Hữu Đưa được mời ra dạy nhạc cho con em trong làng. Tiếng đàn của họ tha thiết du dương, làm cảm động bờ tre ruộng lúa. Nhiều đêm, tiếng đàn làng Then du dương đến tận sáng. Giờ đây, học trò của cụ Đưa đã lên đến hơn trăm người và họ đều trở thành những diễn viên, nghệ sĩ, nhạc công ở các đoàn nghệ thuật tỉnh và trung ương. Cũng có những em còn đang là sinh viên của các trường nghệ thuật.

Giai điệu thiết tha từng lũy tre, bụi lúa

Trưởng đội văn nghệ làng Then giờ là ông Nguyễn Đăng Khoa, sinh năm 1960, người tiếp nối việc truyền thụ tinh thần, tâm huyết và cả kiến thức cơ bản cho thế hệ kế tiếp. Việc làm của ông được chính quyền thôn và xã rất ủng hộ. Ngay cả trưởng làng Then là ông Hà Văn Thụ cũng là một nhạc công cự phách, chơi rất "hăng". Ông Nguyễn Đăng Khoa đã góp sức đáng kể làm cho đội văn nghệ làng phát triển lên tầm vóc mới. Làng Then là một làng thuần nông, vậy mà có tới 200 người có thể chơi đàn violon một cách thuần thực. Tôi cứ thầm nghĩ, một ngôi làng bé nhỏ mà có tới 30 cây đàn violon đã là một chuyện chưa từng có. Giờ con số đó đã bị vượt xa. Như đọc được thách thức trong tôi, ông Khoa sôi nổi nói:

- Vào tháng 5 năm 2007, một Quỹ của Thụy Điển đã đầu tư 70 triệu đồng để củng cố nhạc cụ, khôi phục cho sự phát triển của đội văn nghệ làng Then. Đây là một dự án thành công tuyệt vời. Đội đã mua được 50 chiếc đàn mới phân phát cho các thành viên bảo quản. Giờ chúng tôi khấm khá rồi. Có Quỹ văn hóa để hoạt động, có đàn mới cho các nhạc công, chúng tôi sẽ chơi hay hơn, chuyên nghiệp hơn...

Thì ra, nhân được "trong, ngoài chú ý" ông Nguyễn Đăng Khoa đã thành lập Câu lạc bộ Những người chơi nhạc với hơn 30 thành viên. Trong đó dàn nhạc chính gồm 10 người sung sức nhất. Tối chủ nhật, thứ hai nào CLB cũng họp nhau lại để tập, chơi đàn, sinh hoạt, nói chuyện. Có bài mới thì tập, không thì tập lại bài cũ cho thuần thực.

Theo những người chơi thuần thực thì violon là loại nhạc cụ bác học, đòi hỏi người chơi phải có trình độ tối thiểu về nhạc lý. Nên trong câu lạc bộ ai cũng thạo nhạc lý cả.

Ông Hà Văn Thụ, trưởng làng Then, cũng là một học trò của cụ Đưa, nói rằng: "Ngày xưa, đàn rất đắt, vài tạ thóc một chiếc. Vậy mà dân chúng tôi vẫn tìm mọi cách để mua, cũng vì niềm đam mê, và lại nó đã thành một phong trào của nhân dân. Bây giờ khấm khá rồi, chúng tôi sẵn sàng phục vụ khi tỉnh và huyện cần đến". Ông Thụ còn nói, người mê đàn có thể chơi cả ngày không chán. Ngày xưa, cụ thân sinh ra ông vì mê đàn mà quên cả ăn uống, đến lúc đói là ngã ra mới biết là mình đã nhịn cơm. Ông Thụ đặc biệt kể ông Khoa, ông nói: "Ông Khoa là người hòa nhã và có tâm huyết. Đứa trẻ nào được ông luyện đàn cho thì sẽ nên người. Hiện tại ông ấy còn dạy đàn organ cho mấy cháu nữa"...

Những "nghệ sĩ chân đất" của làng Then thì rất hãnh diện vì được chơi loại nhạc cụ quý tộc. Trước đây, cũng có nhiều người vì "nghiện" mà bị vợ "kéo tai" về. Sau đó bị tiếng đàn của chồng quyến rũ, họ đành phải đảm nhận nốt vài phần việc lặt vặt trong gia đình để chồng có thời gian luyện đàn. Anh Nguyễn Thành Lược tâm sự: "Có cây đàn, tôi thấy mình không thể nào già được. Lúc nào cũng có cái tâm trạng như thời thanh niên. Bây giờ, làng nào đó muốn đổi cái sự giàu có với làng tôi để lấy tiếng đàn, chúng tôi cũng chẳng muốn. Bởi vì chúng tôi đã sống bằng sự yêu đời và tâm trạng của những nhạc công chân đất".

Đến nhà ông Khoa, mấy gian nhà nhỏ của ông bề bộn những đồ hàng mã do vợ ông làm thêm để có thêm tiền chi tiêu cho gia đình và cũng là để ông

có thời gian dành tâm huyết cho âm nhạc.

Ông Khoa có cái thú vui là kéo đàn một mình giữa không gian bình dị, đó có thể là bờ lúa, bên lũy tre. Bởi ở đó, ông thấy lòng mình hòa nhập được vào với thiên nhiên, thấy mình thanh thản, nhẹ nhõm. Với ông, thiên nhiên cũng có cái hồn, cái thần như của con người. Đối xử tốt với thiên nhiên, thì thiên nhiên lại đối xử tốt ngược lại.

Con em trong làng, do ảnh hưởng "máu" nghệ thuật của cha ông, rất nhiều em có năng khiếu, trưởng thành bằng con đường nghệ thuật. Nhiều em thi vào học ở Trường đại học Văn hóa - Nghệ thuật Quân đội, Nhạc viện và nhiều trường nghệ thuật khác. Con ông Nguyễn Đăng Khoa cũng theo học ở Trường Văn hóa - Nghệ thuật Quân đội. Người dân tự hào rằng, con cháu họ sẽ ngày càng thành đạt bằng con đường cha ông dẫn dắt. Ông Khoa tiếp chúng tôi bằng bài Bống cây Koria thật tuyệt vời. Người nghệ sĩ nông dân múa tay trên cây đàn đặt ngang vai, một cách chuyên nghiệp. Tôi như chẳng muốn rời, bởi điệu nhạc quá ư lưu luyến.

- Tiếng đàn là món ăn tinh thần mà không phải người nông dân nào cũng biết thưởng thức? Người nông dân làng Then đã quá quen thuộc với nó. Có phải vì thế mà nơi đây luôn hiền hòa? Tôi hỏi.

- Vâng, tiếng đàn sẽ làm vơi bớt những lo lắng, mệt mỏi trong cuộc sống. Những người nông dân làng Then mãi yêu đời, và tiếng đàn cứ nhân lên mãi. Đàn cũng làm cho người ta lương thiện hơn, người ác bớt ác, thanh niên bớt được tính ngông nghênh. Nói chung là rất có lợi. Từ tinh thần, đến cả trật tự và tính nhân văn nữa, nhất là khi cuộc sống ngày càng bề bộn những lo toan...

Tôi tạm biệt làng Then trong cảm phục và vương vấn. Và tôi biết, chỉ lát nữa thôi, xen giữa nỗi nhọc nhằn đồng áng, những người nông dân nơi đây lại vác violon ra một góc nào đó của cánh đồng để tấu lên tâm hồn mình. Hình ảnh ấy vừa lãng mạn, vừa thanh bình mà ấm áp làm sao...

DIÊN KHÁNH